

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора педагогічних наук, професора

Лабунця Віктора Миколайовича

на дисертаційне дослідження **Лі Жаня**

на тему «Формування культури виконавського фразування

майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі

навчання гри на духових інструментах»,

подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії

в галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка

за спеціальністю 014 Середня освіта. Музичне мистецтво

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена потребою підвищення якості виконавської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, які володіють грою на різних музичних інструментах, можуть якісно відтворити художній образ під час виконавської інтерпретації, заохотити слухачів виразністю виконання, збагатити їхні художні уявлення. У цьому контексті популярності набуває гра на духових інструментах. Практика засвідчує, що все більше учнів мають бажання навчитися грати на таких інструментах та слухати музичні твори різних стилів і жанрів. Отже, такі твори стають якісним художньо-ілюстративним ресурсом в діяльності вчителя музичного мистецтва.

Гра на духових інструментах має свою специфіку, що зумовлює складність опанування художньою технікою виконання творів на духових інструментах. Духові інструменти мають різні тембральні та виразні властивості звукоутворення, гра на яких пов'язана з фізіологічними можливостями виконавця-духовика. Як правило грають обличчям до публіки, нерідко партії духових вступають в певний звуковий інтонаційний діалог. Виразність та інтонаційно-сміслова наповненість фрази стає необхідним ресурсом розкриття образу. Усе зазначене актуалізує важливість опанування культурою виконавського фразування, що й стало темою дисертаційного дослідження Лі Жаня.

Актуальність також зумовлена визначеними дослідником суперечностями: між значущістю культури виконавського фразування, як засобу, передачі художньо-сміслової ідеї твору, та недостатньою науково-теоретичною розробленістю проблеми в контексті особливостей гри на духових інструментах; між вагомим функціонально-педагогічним потенціалом культури виконавського фразування та відсутністю методичного забезпечення його цілеспрямованого застосування; між важливістю оволодіння майбутніми учителями музичного мистецтва культурою виконавського фразування в процесі гри на духових інструментах та відсутністю критеріїв і показників оцінювання рівня її сформованості в майбутніх учителів музичного мистецтва та викладачів музичних дисциплін.

Отже, актуальність теми дослідження не викликає сумніву.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

На користь актуальності досліджуваної проблеми свідчить те, що дисертаційне дослідження входить до тематичного плану науково-дослідної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» та становить частину наукової теми «Теорія і методика підготовки майбутніх фахівців мистецько-педагогічного профілю в контексті соціокультурної парадигми» (реєстраційний номер 0120U002017).

Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні вченої ради Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (від 31.10.2019 р., протокол № 3 та перезатверджено протоколом №5 від 31.10.2024).

3. Наукова новизна та значущість одержаних практичних результатів

Визначені положення дисертації повністю відповідають критеріям щодо наукової новизни, охоплюють як теоретичні позиції, так і методично значущі ресурси формування культури виконавського фразування. Слід зауважити, що саме культура виконавського фразування застосована вперше в аспекті мистецької педагогіки. Зокрема, *вперше визначено сутність поняття культура виконавського фразування, зокрема культура виконавського фразування в процесі гри на духових інструментах* як фахове утворення, що характеризується якісним втіленням художньо-смыслового контексту твору на основі розуміння та відтворення образних властивостей різноманітних структурно-формоутворювальних, композиційних фрагментів музичного тексту під час виконавської інтерпретації та творчого пошуку методичного розв'язання педагогічних завдань у сприйнятті й виконанні музики для духових інструментів учнів і школярів в різних умовах культурно-освітнього середовища. Визначено компонентну структуру культури виконавського фразування майбутніх учителів музичного мистецтва; представлено структуру цього феномена з урахуванням спільних властивостей для здобувачів вищої музичної та музично-педагогічної освіти у сукупності взаємозв'язаних компонентів: мотивації художньо-технічної досконалості; компетентність в роботі над виконавським репертуаром та музичними текстами творів; художньо-комунікативний контент творчо-виконавської та педагогічної інтерпретації музичних творів для духових інструментів (соло, ансамбль).

Заслужовує на схвальну оцінку, щодо відповідності наукової новизни та теоретичної значущості, поетапне застосування презентованих конструктів методології (інтенціональний; емотивно-ціннісний; художньо-когнітивний, герменевтичний, комунікативний, лінгвакультурний підходи) за мотиваційно-установочним, контекстно-орієнтованим, комунікативно-креативним етапами, відповідно до підходів розроблено принципи: співставлення вербального та музично-виконавського фразування; орієнтація на творчу винахідливість під час роботи над виконавським фразуванням в

полілогічній/діалогічній проєкції; розширення набору художньо-виконавських засобів виразності відповідно до смислового контексту; опора на смисловий контекст музичного фразування; стимулювання розвитку художньо-образного мислення на основі розмаїття репертуару та накопичення образних репрезентацій; співставлення вербального та музично-виконавського фразування та інші. З огляду новизни методики, то вперше представлено поетапні педагогічні умови та методи формування культури виконавського фразування: стимулювання осмисленого ставлення до вмінь виконавського фразування (перша умова), цілеспрямоване засвоєння різноманітних форм і видів фразування в контексті еволюції стилів і жанрів (друга умова), активізація методичної самоєфективності у виконавському та освітньому процесах (третя умова).

Теоретичної значущості набуває узагальнення культури виконавського фразування в науковому дискурсі крізь призму визначених дослідником важливих аспектів виконавської культури загалом: феноменологія мови музичного мистецтва, в якому провідну роль та об'єднуювальну і художньо-комунікативну функцію відіграє інтонація, що створює комплекс інтонаційно-виражальних засобів передачі смислової ідеї твору; створення й відтворення та інтерпретація музичного тексту. Для гри на духових інструментах важливим є акустичний, фізіологічний та комунікативний аспекти виконавства, які докладно розкриті у теоретичному розділі дослідження.

Практична значущість підтверджується як розробленими дослідником критеріями, показниками та методами діагностики культури виконавського фразування майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі гри на духових інструментах так і методами формування такої культури, серед яких: метод колективної присутності, ігрові методи: «навчаю сам себе»; «уявні помилки трактування», «артикуляційні візерунки», виконавського діалогу-імпровізації, тембрального «розфарбування» та ін.

4. Повнота викладу матеріалу дисертації в публікаціях

Основні теоретичні положення та отримані результати дослідження висвітлено в 8 публікаціях, з яких 1 – у співавторстві. Із них 3 статті у фахових виданнях України, 5 – апробаційного характеру. Статті написані українською, англійською та китайськими мовами.

Дисертація пройшла належну апробацію: результати дослідження були представлені на 12 міжнародних та 2 Всеукраїнських науково-практичних конференціях. Результати дослідження знайшли відображення у 8 публікаціях автора, одна з яких у співавторстві з науковим керівником.

5. Ступінь обґрунтованості наукових положень

Наукові положення дисертації є обґрунтованими завдяки ретельно підібраній методологічній базі дослідження. Зокрема, концепцією поетапного запровадження наукових підходів і розроблених на їх основі принципів з

огляду на поєднання художнього, технічного та анатомо-фізіологічного (зв'язок виконавського фразування з диханням) аспектів під час роботи над виконавським фразуванням у процесі навчання гри на духових інструментах здобувачів музичної та музично-педагогічної освіти. Дослідник застосовує інтенціональний, емотивно-ціннісний, художньо-когнітивний, герменевтичний, комунікативний, лінгвакультурний наукові підходи, які розроблено ним послідовно, поетапно, відповідно розгортанню логіки осмислення досліджуваного феномену з позицій їх функціональності обґрунтованих етапів: мотиваційно-установочного (установочна); контекстно-орієнтованого (інтерпретаційна); комунікативно-креативного (художньо-комунікативна, творча).

Ступінь обґрунтованості забезпечується застосованим методичним ресурсом, а саме: низкою взаємоузгоджених методів (теоретичних, емпіричних та математико-статистичних). Задля підтвердження результатів Лі Жань застосовує критерій кутової розбіжності Фішера (ф*-критерій). Застосування цього тесту переконливо засвідчило вірогідність отриманих результатів та ефективності запропонованої авторської методики.

Аналіз змісту дисертації показав її логічність та послідовність.

У вступі дисертації представлено актуальність дослідження, коректно сформульовано науковий апарат: мета, завдання, об'єкт, предмет дослідження; розкрито сутність методології та теоретичних основ дослідження; повно розкрито наукову новизну та практичну значущість результатів.

Перший розділ дисертації «Теоретичні основи формування культури виконавського фразування майбутніх учителів музичного мистецтва» розкриває зміст теоретичного дослідження. Представляє аналіз наукових джерел щодо ключових понять дисертації; обґрунтовує сутність поняття та компонентну структуру досліджуваного феномена: культура виконавського фразування майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі гри на духових інструментах». Уточнюється також коло суголосних явищ та феноменів, таких як, інструментально-виконавська підготовка, виконавська культура майбутніх учителів музичного мистецтва, інтонаційна виконавська культура. Визначено функції виконавського фразування: комунікативна, психолого-педагогічна, художньо-творча, самовиражальна, інтерпретаційна ролі/функції. Уточнено, що фразування зумовлено природою виконавського процесу певного виду музикування, сполучанням та відмінностями між інтонуванням, артикуляцією та фразуванням під час виконавства.

Дослідник дає також робоче визначення культури виконавського фразування як вищого рівня якості володіння всім комплексом умінь та здатностей виконання фразеологічно-сміслових властивостей музичного тексту в процесі його об'єктивації.

Звертаємо увагу та позитивно оцінюємо розроблену структуру культури виконавського фразування майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі навчання гри на духових інструментах. Йдеться про складну структуру гетерогенних та взаємозв'язаних компонентів: мотивація

художньо-технічної досконалості, що складається з таких елементів: компетентність в роботі над виконавським репертуаром та музичними текстами творів; творчо-виконавська та педагогічна інтерпретація музичних творів для духових інструментів (соло, ансамбль). Кожний компонент має відповідні структурні елементи.

У другому розділі «Методологічні та методичні засади формування культури виконавського фразування майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі навчання гри на духових інструментах» представлено обґрунтування методологічних основ дослідження, зокрема наукових підходів і принципів. Методологія також охоплює наскрізну етапність, як щодо запровадження підходів, так і педагогічних умов. Автор має своє бачення щодо такої поетапності та дає цьому ґрунтовне пояснення відповідно до концепції герменевтичного кола, яка, з погляду дослідника, є суголосна з обґрунтуванням методології та процесу формування культури виконавського фразування. Дослідник визначає принципи, що відповідають обраним підходам, та наскрізний принцип: поєднання художнього, технічного та анатомо-фізіологічного в роботі над виконавським фразуванням у процесі гри на духових інструментах.

Поетапність також представлена в обґрунтуванні педагогічних умов та методів, які їм відповідають. Зокрема, на першому етапі, який номіновано – мотиваційно-установочним, пропонується застосування такої педагогічної умови: стимулювання осмисленого ставлення до вмінь виконавського фразування (методи: колективна присутність на індивідуальних заняттях, завдання на слуховий аналіз смислового інтонування фрази; «інтерпретація-сприйняття»); на другому етапі, який номіновано «практико-орієнтованим» педагогічна умова: цілеспрямоване засвоєння різноманітних форм і видів фразування в контексті еволюції стилів і жанрів (звукова анкета після музичного ознайомлення з репертуаром (онлайн, YouTube), ознайомлення з репертуаром конкурсів і фестивалів; репертуарна скарбничка «стиль/жанр»). На завершальному самостійно-методичному етапі запроваджується педагогічна умова: активізація методичної самоефективності у виконавському та освітньому процесах (методи: ігрові («навчаю сам себе»; «уявні помилки трактування»; «артикуляційні візерунки»); виконавсько-комунікативні (метод виконавського діалогу-імпровізації; тембрального «розфарбування»)).

Заслуговує на позитивну оцінку перелік творів, на основі яких здійснюється дослідження. Лі Жань має достатній досвід гри в ансамблі та виконання різного репертуару. Це вбачається в змісті другого розділу. Доцільною є ідея застосування наскрізного принципу поєднання художнього, технічного та анатомо-фізіологічного аспектів у процесі опанування виконавського фразування.

Експериментально перевірка діагностичної методики та педагогічних умов формування культури виконавського фразування майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі гри на духових інструментах представлена у третьому розділі – «Експериментальна робота з формування культури

виконавського фразування майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі навчання».

У розділі представлено зміст, процедуру і результати констатувального та формувального експериментів, які було проведено з метою перевірки ефективності експериментальної методики формування культури виконавського фразування майбутніх учителів музичного мистецтва та майбутніх викладачів музичних дисциплін, зокрема тих, хто навчається і буде викладати гру на духових інструментах.

Констатувальний експеримент представлений розробкою критеріїв, показників та методів оцінювання рівня сформованості досліджуваного феномена; подається шкала оцінювання та характеристика рівнів. 3-х бальна шкала оцінювання та спеціально підібрані діагностичні процедури, такі як: анкетування, опитування, оцінка незалежних експертів, педагогічне спостереження за самостійною роботою та на уроках, завдання на аналіз музичних текстів з метою визначення засобів виразності та їх художньо-смыслового контексту, репертуарне опитування, слухова анкета, творчі завдання на оцінювання смислу фразування (дві серії завдань), завдання на добір методичних ресурсів компенсаторного характеру та безпосереднього опрацювання виразності фразування (дві серії завдань, дали змогу встановити кількісні й якісні ознаки рівнів сформованості культури виконавського фразування майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі гри на духових інструментах. Дослідник номінував рівні таким чином: низький – «слабке виразне фразування» (62,5%), середній – «прагнення виразного фразування» (25%), високий – «осмислене виразне фразування» (12,5%).

Отримані дані показали суттєву перевагу результатів в експериментальній групі, що перевірялося за допомогою критерія Фішера.

6. Оцінка змісту й оформлення дисертації

Усі поставлені завдання дослідником розв'язані; мету досягнуто. Дисертація є самостійною, завершеною науковою працею, має наукову новизну, теоретичну та практичну значущість. Результати дослідження пройшли належну апробацію та відображені у 8 публікаціях автора.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Позитивно оцінюючи результати представленого дисертаційного дослідження хочемо висловити деякі зауваження та побажання, що мають дискусійний характер:

1. Одним із засобів виконавської виразності є інтонація. Дослідник вірно зауважує, що саме інтонація відіграє художньо-комунікативну функцію. Разом з тим, під час аналізу наукових джерел щодо інтонації в дисертації лише згадуються праці такого українського вченого як Юрія Чекана. Варто було б ґрунтовніше звернути увагу на праці цього дослідника.

2. У процесі теоретичного дослідження структури культури виконавського фразування автор неодноразово вказує на артикуляцію. Разом з тим, лише на сторінці 127 зацентровує увагу на її функціях. Там саме згадано про різновиди артикуляції, зокрема, у виконавстві на духових інструментах. Доречно було б одразу у підрозділі 1.2. ґрунтовніше розкрити сутність цього феномена.
3. Дослідник подає два типи етапів у методології дослідження та у методиці формування. Він це обґрунтовує крізь призму логіки герменевтичного кола. На нашу думку, доцільно було б вказати на послідовність вибору методології та не застосовувати поняття етапів до різних дослідницьких завдань а знайти альтернативне поняття, наприклад, обґрунтування послідовності ланцюга наукових підходів.
4. Дослідник застосовує під час застосування третьої педагогічної умови метод «сам себе навчаю». У тексті дисертації не наведено особливості та завдання цього методу. Варто було б це конкретизувати.
5. У роботі зустрічаються неточності технічного та граматичного характеру.

Однак, висловлені побажання та зауваження не знижують загальної позитивної оцінки рецензованої кваліфікаційної наукової праці.

Загальні висновки

Представлена дисертація розв'язує актуальну проблему формування культури виконавського фразування майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі гри на духових інструментах, вона є завершеним, самостійним дослідженням, що має наукову новизну та теоретичну і практичну значущість; представлені результати є обґрунтованими і достовірними, оформлення дисертації та відображення результатів у наукових працях відповідає чинним вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог щодо оформлення дисертації» (zareestrovano в Міністерстві юстиції України від 03 лютого 2017 р. за № 155/30023), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, а її автор, Лі Жань, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, зі спеціальності 014 Середня освіта. Музичне мистецтво.

Офіційний опонент –

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри музичного мистецтва
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

Віктор ЛАБУНЕЦЬ

